Cooper-Hewitt Museum Library
2 East 91st Street
New York, New York 10028

Cooper-Hewitt Museum Library

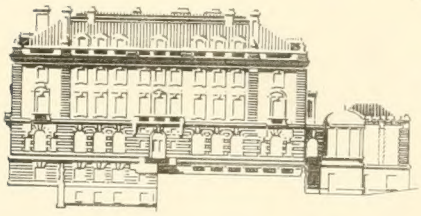

Smithsonian Institution Libraries

qCR
115
B4C88
CHM

630
63/-
(Procopy).

Cramer, René de.

Drapeaux, bannieres.

SMITHSONIAN
APR 3 1979
LIBRARIES

8CR
115
B4C88
CHM

DRAPEAUX, BANNIÈRES

VLAGGEN EN WIMPELS

ton Library

Vieille Flandre
Oud Vlaendren
GAND
GENT
M.CM.XIII
R. De Cramer.

EXPOSITION UNIVERSELLE ET INTERNATIONALE
DE GAND 1913

" LA VIEILLE FLANDRE "

DRAPEAUX ET BANNIÈRES

AFIN de donner à la villette de la « Vieille Flandre », œuvre de l'architecte gantois Valentin Vaerwijck, tout l'éclat possible, le comité organisateur chargea l'artiste De Cramer, de Gand, de composer et de peindre une série remarquable de drapeaux et de bannières, destinés à orner les rues et les façades du quartier.

Les promoteurs de la « Vieille Flandre » ont tenu à perpétuer le souvenir de cette tentative artistique en faisant reproduire par la photographie trichrome les divers drapeaux arborés aux édifices.

Ces drapeaux pourraient se grouper d'après leur forme en étendards, bannières, pennons et enseignes, ou encore en fanions, guidons, gonfanons, banderoles et flammes. On a préféré les classer par catégories selon les sujets réprésentés : armoiries de villes de Flandre, armes de seigneuries, images légendaires ou emblèmes, blasons de corporations, types de saints, enseignes de maisons.

I. Drapeaux aux armes des villes de Flandre.

Voici d'abord en couverture le grand étendard de Flandre, aux armes du comté et de quatre villes de la Flandre Occidentale [p. 1], et la grande bannière de Gand, bordée des armes de quatre villes de la Flandre Orientale [p. 2].

Le Beffroi a arboré quatre drapeaux : la bannière de Flandre, d'or au lion de sable et lampassé de gueules ; celle de Gand, de sable au lion rampant d'argent lampassé de gueules, couronné, armé et rubanné d'or; la bannière de Bruges, fascée d'argent et de gueules de huit pièces, au lion rampant d'azur, armé et lampassé de gueules, accolé d'or, la queue fourchue et passée en sautoir, brochant sur le tout [p. 3]; enfin, la bannière d'Ypres portant l'écu coupé de gueules à la croix vairée, au chef d'argent à la croix de Lorraine de gueules. Cette clef d'or sur champ d'azur, c'est Tamise sur l'Escaut; ce gril de sable sur champ d'argent au navet feuillé au naturel, c'est Lokeren [p. 4]. Le drapeau de Damme, anciennement Hontsdamme, se reconnaît aisément au chien courant de sable, chargeant une fasce d'argent sur champ de gueules. Une des châtellenies les plus importantes de Flandre, l'ancien comté d'Alost, arbore d'argent à l'épée de gueules poignée d'or dressée en pal, accostée en chef de l'écusson de l'Empire à dextre, de l'écusson de Flandre à senestre. A côté, Courtrai, dont l'écu est d'argent au chevron de gueules à la bordure engrelée de même [p. 5].

Sur le drapeau de Furnes se déploie un lion contourné de sable, armé de même

et lampassé de gueules, chargé d'une feuille de trèfle de sinople ; sur celui d'Audenarde, un lion de sable lampassé de gueules brochant sur dix fasces de gueules et d'or [p. 6]. La bannière de Waas porte comme signe distinctif le navet, que l'on retrouve accostant le patron de la ville dans celle de Saint-Nicolas. Termonde, très simple, se contente d'une fasce de gueules sur argent [p. 7].

Nieuport tient à marquer sa nature de ville maritime; sur un fond d'or se détache une nacelle de sable surmontée d'un lion de même, lampassé de gueules, tenant une hallebarde de sable posée en pal. Pour Dixmude, l'artiste a enfermé dans une énorme initiale l'écu fascé d'or et d'azur de huit pièces, et il a ajouté sur la même page la double aigle impériale de Charles-Quint [p. 8].

Passons dans les Quatre-Métiers et en Zélande. Hulst, la ville du houx d'après une étymologie populaire, s'enorgueillit d'un lion de gueules sur champ d'or; Axel, qui a sauté à la page suivante, se distingue par l'écu parti au premier, coupé d'argent au chevron de gueules accompagné de trois clefs d'azur dont deux posées en chef et l'autre en pointe, et de sable au lion naissant d'argent, et au deuxième d'or à deux clefs en pal adossées et liées de gueules et accostées de deux coquilles d'argent. *Luctor et emergo!* C'est la fière devise de la Zélande. Voici sa grande bannière burelée d'azur et d'argent de six pièces et portant en chef d'or au lion de gueules. Middelbourg, centre de Walcheren, a pour ainsi dire des armes parlantes, une forte tour crénelée à deux étages sur fond de gueules [p. 9].

Sur la bannière de Veere se détache sur fond d'azur une barque voguant entre deux tours crenelées à deux hommes sauvages issants, tenant un écu de sable fascé d'argent. Flessingue, sa voisine, n'a pour tout blason qu'une amphore antique sur champ de gueules [p. 10]. Toute la planche 11 est prise par la bannière de Goes, encadrant un grand G qui enveloppe un écu au blason de la ville : de sable à l'oie d'argent, en chef parti, aux 1 et 4 losangé d'argent et de sable, aux 2 et 2 aux armes du Hainaut. Et nous terminons cette série de drapeaux de villes et châtellenies, par la grande bannière du bailliage d'Aire-sur-la-Lys, portant de gueules à une aigle d'argent, becquée et onglée d'or [p. 12, n° 1].

II. Drapeaux aux armes de Seigneurs.

A la maison communale de Wichelen flotte la bannière du seigneur de Cordes, d'or à deux lions adossés de gueules, armés et lampassés d'azur, les queues passées en sautoir [p. 12, n° 2]. La bannière des de Schoutheete, alliés aux Maldeghem, se déploie au-dessus de la poterne de Laerne; on y voit l'écu écartelé aux 1 et 4 d'azur aux trois colonnes d'argent, aux 2 et 3 de gueules à la croix d'or cantonnée de douze merlettes [p. 13]. A côté, celle des van Vilsteren, portant d'or à trois chevrons de sable [p. 14]. Le manoir d'Egmont, en face de l'hôpital Alyns, est pavoisé d'une des plus belles bannières de la Vieille Flandre ; le héros de Gravelines et de Saint-Quentin avait en effet comme armoiries, aux 1 et 4 parti, chevronné d'or et de gueules, de douze pièces, et d'argent à deux fasces bretessé et contre-bretessé de gueules ; aux 2 et 3 parti, au lion contourné d'or, couronné de même, armé et lampassé de gueules, et d'or au lion de sable, armé et lampassé comme plus haut ; sur le tout, un écusson d'argent au lion de sable, et de gueules à une étoile d'argent ; à dextre du cimier à panache de plumes de sable, brille l'écu de Sotteghem, gironné de dix pièces d'or et d'azur, les girons d'or chargés chacun de 3 croisettes de sable [p. 15].

III. Drapeaux représentant des images légendaires ou des emblèmes.

Assise dans un jardinet, la Pucelle de Gand tient les armes de la ville, le lion blanc qui rappelle le poème de Baudouin van der Loren ; dans le fond, on aperçoit les tours de Saint-Bavon, du Beffroi, de Saint-Nicolas. A côté, le drapeau du Vieux-Bourg de Gand, au lion d'argent tenant l'étendard vert avec le G d'argent, devant le châtelet d'entrée du Château des Comtes. On a ajouté sur la même planche, Saint-Michel terrassant Satan [p. 16].

Bruges est représenté par le *Beertje van de Loge*, l'ourson à l'ample brayer pour porter le blason. De part et d'autre, deux petites bannières, l'une de Lokeren et l'autre de Tournai, portant de gueules à une tour d'argent crénelée au chef cousu d'azur, chargé de trois fleurs de lys d'or [p. 17].

Ypres, placé entre le B brugeois et son propre Y couronnés, voit son écu gardé par un lion rugissant serrant la colonne, un des piliers de la Flandre [p. 18].

Mais les trois villes-sœurs ont d'autres emblèmes encore. Bruges a sa Tour des Halles d'où l'on voit le Zwin, la Mer Flamande et l'Angleterre. A côté de cette belle bannière, figurent deux autres drapeaux plus petits, de Gand et du Franc de Bruges [p. 19].

Ypres montre son Beffroi et ses Halles, accompagnés du dragon vigilant [p. 20]. Gand, à son tour, s'est choisi son Beffroi restauré comme emblème [p. 21]. Le cheval Bayard et les quatre fils Aymon font leur ronde dans la bonne ville de Termonde. Cette belle bannière figurant un jeune Gambrinus sortant d'un chou, perpétue le souvenir des vieux « Koolkappers », du noble faubourg d'Akkerghem à Gand. L'enseigne des Trois Rois, qui s'est égarée ici, remplace en cet endroit Hanske de Krijger d'Audenarde, qu'on trouvera huit pages plus loin ; du haut de l'hôtel de ville, ce vieux bourgeois surveille la cité et sa main tient ferme l'écu burelé au lion, timbré de bésicles comme emblème de sa vigilance [p. 22]. La châtellenie de Furnes, riche en prairies semées de pyrèthres, exhibe sur son drapeau une vache laitière, des cruches de cuivre et un gros pain de beurre, comme une réclame médiévale [p. 23]. Et voici encore Tournai, la ville des « Choncq Clotchiers », ainsi que le géant de pierre qui fait le guet au Beffroi de Gand [p. 24].

IV. Drapeaux et Bannières de Corporations.

Les Encaveurs de vin ont mis sur leur drapeau un chantier sur fond d'hermine. Tout aussi expressif est le blason des Fruitiers : une échelle appuyée au pommier et un banneau dans l'herbe [p. 25]. Les Brasseurs ont leur écu parti, au premier de gueules, au deuxième burelé de sinople et d'or de six pièces, avec le fourquet d'argent brochant sur le tout. Les Boulangers portent de gueules à trois pelles à trois pains et dont celle du centre est couronnée [p. 26]. On trouvera plus loin la bannière des Poissonniers de Bruges, reconnaissable au rouget sur fond de gueules, avec le couteau pour le dépecer, et une paire de bigorneaux et une couple d'huîtres.

V. Drapeaux portant les types des Saints.

Tout d'abord Notre-Dame, la Vierge [p. 27]. Puis, Saint-Donatien de Bruges, le saint évêque de Reims, à la roue aux chandelles ; et Saint-Jean dans l'huile, in Dolio, devenu Saint-Jean-ten-Dulle, ou Saint-Jean-aux-Furieux dans la bouche populaire [p. 28] ;

on a ajouté sur la même planche les deux archiatres ou grands médecins de l'antiquité, Esculape et Dioscoride, bannière servant d'enseigne.

Ce magnifique étendard est celui de Saint-Georges, à la croix de gueules [p. 29]. Voici Saint-Nicolas ressuscitant les trois enfants gisant dans le saloir ; Sainte-Catherine à la roue, entourée des armoiries des donateurs de l'Hospice Alyns, les Sersanders, les Immerzeel, les van Pottelberghe et les Steelant [p. 30]; Saint-Liévin, patron de Gand, tenant la pince avec sa langue arrachée, et bénissant la Pucelle au lion blanc; et à côté, Saint-Martin, qui se dépouille de son manteau pour en revêtir un malheureux [p. 31].

VI. Drapeaux reproduisant des enseignes.

Suivent les bannières des Quatre-Saisons [p. 32-33] ; le Meuleke ; l'Arche de Noé, enseigne du Spelleke ou Guignol ; l'enseigne d'un imprimeur, avec la belle marque typographique de la double aigle impériale, serrant le composteur et le visorium, timbrée d'un cimier à griffon tenant les balles d'encre [p. 34]. Trois tavernes ont pris comme enseigne ces trois types de cartes à jouer : Lancelot, Pallas et Dagobert [p. 35].

Enfin, *Vogue la Gallée*, d'après la vieille marque typographique de Galliot du Pré [p. 36], suivie de l'enseigne du Bateau et du blason des Poissonniers brugeois [p. 37].

Et notre Album se ferme sur les deux drapeaux du restaurant, l'un aux armes de Flandre et l'autre, tout de fantaisie, portant des armes parlantes..... à tous ceux qui ont faim ! [p. 38-39].

V. F.

WERELDTENTOONSTELLING TE GENT 1913.

" OUD VLAENDREN "

VLAGGEN & WIMPELS

OM aan 't stadje « Oud Vlaendren », gewrocht van den gentschen bouwkundige Valentijn Vaerwijck, den meest mogelijken luister bij te zetten, gelastte het inrichtingscomiteit den kunstenaar René De Cramer, van Gent, met het ontwerpen en het schilderen van eene reeks merkwaardige vlaggen en wimpels, bestemd om de straten en de gevels van deze wijk te versieren.

De oprichters van « Oud Vlaendren » hebben er aan gehouden het aandenken van deze kunstminnende poging te bestendigen, door de verschillende uitgestoken vlaggen bij middel der driekleurige lichtteekening af te drukken.

Deze vlaggen konden volgens hun vorm in standaarden, banieren en pennoenen, of ook nog in vaantjes, vlaggetjes, wimpels gegroepeerd worden. Doch men verkoos ze in te deelen volgens de voorgestelde onderwerpen : wapens der Vlaamsche steden, schilden van heerlijkheden, legendarische afbeeldingen of zinnebeelden, blazoenen van neringen, voorstellingen van heiligen, uithangborden van gebouwen.

I. Vlaggen met de wapens der Vlaamsche Steden

Ziehier vooreerst als omslag den grooten standaard van Vlaanderen, met de wapens van het graafschap en van vier steden van West-Vlaanderen [blz. 1] en de groote banier van Gent, omzoomd door de wapens van vier steden van Oost-Vlaanderen [blz. 2]. Aan het Belfort zwaaien vier vlaggen : de banier van Vlaanderen, van goud met den klimmenden leeuw van sabel, gewapend en getongd van keel ; die van Gent, van sabel met den zilveren leeuw getongd van keel, met goud bekroond, gewapend en gehalsband; die van Brugge, gebalkt met acht stukken van zilver en keel, met over alles heen den blauwen leeuw, gewapend en getongd van keel, en met gespleten staart; en vierdens, de banier van Yperen, die een doorsneden schild draagt, voert van keel met vairen kruis, en in 't schildhoofd van zilver met het dubbele kruis van keel. Die gouden sleutel op blauw veld, duidt op Temsche aan de Schelde ; die rooster van sabel in zilveren veld met eene geloofde raap in natuurlijke kleuren, wijst op Lokeren [blz. 4]. De vlag van Damme, vroeger Hontsdamme genoemd, erkent men licht aan den zilveren balk op veld van keel, versierd met een zwarten jachthond. Eene der belangrijkste kastelnijen van Vlaanderen, het oude graafschap Aalst, vertoont een schild van zilver met een paalswijze gesteld zwaard van keel, ten hoofde omgeven met het schildje van 't Keizerrijk rechts, en met dit van Vlaanderen links. Daarnevens Kortrijk, waarvan het

wapen van zilver met keper van keel en met kartelrand van 't zelfde aan den boord versierd, voert [blz. 5].

Op de vlag van Veurne ontplooit zich een links gerichten leeuw van sabel, gewapend van 't zelfde en getongd van keel, beladen met een groen klaverblad; op die van Oudenaarde, een leeuw van sabel getongd van keel klimmende over zes balken van keel en goud [blz. 6]. De banier van Waes voert als erkenningsteeken de raap, welke men weervindt in die van Sint-Nikolaas, waar zij den patroon der stad vergezelt. Dendermonde, zeer eenvoudig van wapens, vergenoegt zich met een balk van keel op zilver [blz. 7].

Nieuwpoort wil zijn aard van zeestad betoonen; op een gouden veld teekent zich een boot van sabel af, overtopt door een leeuw van 't zelfde, getongd van keel en die een paalswijze gestelde hellebaard van sabel houdt. Voor Diksmuide, heeft de kunstenaar in eene overgroote aanvangsletter het met acht stukken van goud en blauw bebalkte schild ingesloten, en hij heeft nog op dezelfde bladzijde den dubbelen keizerlijken arend van Keizer Karel V aangebracht [blz. 8].

Laat ons nu naar de Vier-Ambachten en Zeeland overgaan. Hulst, de stad van den hulst volgens de volksetymologie, wijst met fierheid op zijnen leeuw van keel op gouden veld; Axel, overgesprongen op de volgende bladzijde, onderscheidt zich door zijn schild gedeeld in 't eerst, gescheiden van zilver met keper van keel vergezeld door drie blauwe sleutels waarvan twee in 't hoofd en de derde in de punt, en in 't schildhoofd van sabel met zilveren halven leeuw, en in het tweede van goud met twee paalswijze gestelde en ruggelings geplaatste sleutels, met keel gebonden en van weerskanten omgeven met twee zilveren schelpen. *Luctor et emergo!* Dat is de fiere leus van Zeeland. Ziedaar zijne groote banier met zes blauwe en zilveren dwarsstrepen en die in 't hoofd een leeuw van keel op gouden veld voert. Middelburg, middenpunt van Walcheren, biedt om zoo te zeggen, sprekende wapens, namelijk een sterken gekanteelden toren met twee verdiepen op een veld van keel [blz. 9].

Op de banier van Veere teekent zich op een blauw veld een boot af, varende tusschen twee gekanteelde torens waaruit twee halve wildemans opdagen, die een schild van sabel met zilveren balk ondersteunen. Het naburige Vlissingen heeft voor alle wapen slechts eene antieke vaas op een grond van keel [blz. 10]. De gansche plaat 11 is ingenomen door de banier van Goes, die eene groote G omlijst waarin een schild besloten ligt met het blazoen der stad: van sabel met zilveren gans, in 't schildhoofd gedeeld, in 1 en 4 met zilveren en zwarte ruiten, in 2 en 3 met de wapens van Henegouwen. En wij eindigen deze reeks van steden- en kastelnijvlaggen met de groote banier van het baljuwschap Arien-aan-de-Leie, dat van keel met zilveren, doch goud gebekten en geklauwden arend voerde [blz. 12, nr 1].

II. Vlaggen met de wapenschilden van leenheeren.

Aan het gemeentehuis van Wichelen wappert de banier van den heer van Cordes, van goud met twee ruggelings geplaatste leeuwen van keel, getongd en gewapend van blauw [blz. 12, nr 2]. De banier der de Schoutheete's, met de van Maldeghems vermaagschapt, ontrolt zich boven de posterne van Laerne; daarop ziet men een gevierendeeld schild, in 1 en 4 van blauw met drie zilveren zuilen, in 2 en 3 van keel met het gouden kruis bezet met 12 meerltjes [blz 13]. Daarnevens, die der van Vilsteren, welke van goud op drie zwarte kepers dragen [blz. 14]. Aan het Hof van Egmont, rechtover het Alijns hospitaal, zwaait eene der schoonste banieren van Oud Vlaanderen; de held van Grevelingen en Sint-Quentin had inderdaad als wapenschild, in 1 en 4

gedeeld, van twaalf stukken goud en keel gekeperd, en van zilver met twee balken voorzien met tinnen en tegenoverstaande tinnen van keel; in 2 en 3 gedeeld, met den links gerichten gouden leeuw, gekroond van 't zelfde, gewapend en getongd van keel, en van goud met zwarten leeuw, gewapend en getongd als hooger; over alles heen, een zilveren schildje met zwarten leeuw, en van keel met zilveren ster; rechts van den wapenhelm met zwart gepluimden vederbos, prijkt het schild van Sotteghem, gegeerd met tien gouden en blauwe stukken, elke gouden geer beladen zijnde met drie kruisjes van sabel [blz. 15].

III. Vlaggen versierd met legendarische afbeeldingen of met zinnebeelden.

In een prieeltje gezeten, houdt de Maagd van Gent de stadswapens in de hand, met den witten leeuw die aan 't gedicht van Boudewijn van der Loren herinnert; in den achtergrond bespeurt men de torens van Sint-Baafs, van 't Belfort, van Sint-Nikolaas. Daarnevens, de vlag van den Oud-Burg te Gent, met den witten leeuw houdende den groenen standaard met de witte G, voor de ingangspoort van 's Gravensteen. Men heeft hierbij gevoegd, op het zelfde blad, Sint-Michiel die den Satan nederwerpt [blz. 16].

Brugge wordt verbeeld door 't *Beertje van de Loge*, het beerken met een breeden draagriem bekleed om het blazoen te steunen. Langs weerskanten, twee kleine banieren, de eene van Lokeren; de andere van Doornik, voerende van keel met een zilveren gekanteelde toren en een blauw hoofdschild, door drie gouden leliën beladen [blz. 17].

Yperen, geplaatst tusschen de gekroonde brugsche B en zijn eigen gekroonde Y, laat zijn schild bewaken door een brieschenden leeuw die de zuil omklauwt, als een der steunpilaren van Vlaanderen [blz. 18].

Doch die drie zustersteden hebben nog andere zinnebeelden. Brugge biedt zijn Halletoren van waar men het Zwin, de Vlaamsche Zee en Engeland ziet. Nevens deze schoone banier heeft men nog twee andere kleinere vlaggen aangebracht, van Gent en van 't Brugsche Vrije [blz. 19].

Yperen vertoont zijn Belfort en zijne Hallen, vergezeld van den waakzamen draak [blz. 20]. Gent aan zijnen kant, heeft tot zinnebeeld zijn hersteld Belfort gekozen [blz. 21]. Het ros Beyaard en de vier Heemskinderen doen hunne ronde in 't Land van Dendermonde. Die schoone banier ginds met de afbeelding van een jongen Gambrinus die uit de kool komt, vereeuwigt het aandenken van de oude « Koolkappers » uit het edele voorgeborgte Akkerghem bij Gent. Het uithangbord « De Drie Koninghen », dat alhier verloren liep, vervangt op deze bladzijde Hanske de Krijger van Oudenaarde, dien men acht bladeren verder zal aantreffen; van boven zijn stadhuis bewaakt deze oude burger de stad en zijne hand bewaart stevig het gebalkte schild met den leeuw, gedekt met den bril als zinnebeeld zijner waakzaamheid [blz. 22]. De kastelnij van Veurne, rijk aan met ganzebloemen bezaaide weiden, vertoont op hare banier, eene melkkoe, koperen kannen, en een groote klomp boter, als eene middeleeuwsche reklaam [blz. 23]. En ziehier nogmaals Doornik met zijne « Choncq clotchiers », benevens den steenen reus van het Gentsche Belfort [blz. 24].

IV. Vlaggen en Wimpels van Neringen.

De Wijnschroeders hebben op hunne vlag eene wijnstelling op hermelijnen veld geplaatst. Even sprekend is het blazoen der Fruiteniers: een ladder tegen een appelaar opgeslagen en in het gras een paander [blz. 25]. De Brouwers voeren hun schild gedeeld,

in 't eerste van keel, in het tweede gebalkt met zes stukken groen en goud, en over alles heen de zilveren brouwersschup. De Bakkers voeren van keel met drie ovenpalen met drie brooden, en waarvan de middelste bekroond is [blz. 26]. Verder zal men de banier der Vischverkoopers van Brugge aantreffen, verkenbaar aan den roobaard op veld van keel, met het mes om dien te doorsnijden, en een paar wulken en een koppel oesters.

V. Vlaggen met de afbeeldingen van Heiligen.

Vooreerst Onze Lieve Vrouw, de Maagd [blz. 27]. Daarna Sint-Donaas van Brugge, de heilige bisschop van Reims, met de kaarsen op het wiel ; en Sint-Jan in d'Olie, die het volk herdoopte in Sint-Jan-ten-Dulle [blz. 28] ; op hetzelfde blad heeft men de twee aartsmedecijnen der Oudheid, Esculapes en Dioscorides gevoegd, banier dienende tot uithangbord.

Die prachtige standaard is die van Sint-Joris, met het roode kruis [blz. 29]. Ziehier Sint-Nikolaas die de drie kinderen opwekt uit de zoutkuip ; Sinte Kathelyne met haar wiel, omringd door de wapens der begiftigers van 't Alijnshospitaal, de Sersanders', de Immerzeels, de Van Pottelberghe's en de Steelants [blz. 30] ; Sint-Lieven, patroon van Gent, met zijne afgenepen tong in de tang en door de Maagd van Gent vergezeld ; alsook Sint-Maarten, die den naakte kleedt [blz. 31].

VI. Vlaggen tot uithangborden dienende.

Volgen nu de banieren der Vier Seizoenen [blz. 32-33] ; het Meuleke ; de Arke van Noach, uithangteeken van 't Spelleke ; het uithangbord van een drukker, met het prachtig typographisch merk van den dubbelen keizerlijken arend, die den compostor en het visorium omklauwt, en bekroond is door een wapenhelm met griffoen die de inktballen draagt [blz. 34]. Drie taveernen hebben tot kenteeken eene dezer drie speelkaarten genomen : Lanceloot, Pallas, Dagobert [blz. 35].

Eindelijk *Laat de Galei maar varen !* [blz. 36], volgens het oude drukmerk van Galliot du Pré ; dan het Schipke, en het blazoen van het Brugsche Vischambacht [blz. 37].

Ons Album sluit met de twee vlaggen van het Spijshuis, waarvan de eene de wapens van Vlaanderen vertoont, en waarvan de andere, gansch fantazistisch, wapens voert die spreken..... tot al diegenen die honger hebben ! [blz. 38-39].

V. F.

TABLE DES MATIÈRES

Les numéros accompagnant les divers sujets correspondent avec les numéros des maisons telles qu'elles sont renseignées au plan du guide de la « Vieille Flandre ».

PLANCHE 1. — A l'entrée vers l'Exposition — Armoiries de Flandre, Bruges, Ypres, Furnes et Courtrai.
» 2. — A l'entrée vers l'Exposition — Armoiries de Gand, Audenarde, Alost, Termonde et Saint-Nicolas.
» 3. — N° 31. — Beffroi de Béthune — Armoiries de Flandre, Gand et Bruges.
» 4. — N° 31, suite. — Armoiries d'Ypres.
N° 61. — Maison de Lokeren, armoiries de cette ville.
N° 59. — Maison de Tamise, armoiries de la ville.
» 5. — N° 52. — Maison de Damme — Armoiries de la ville.
N° 30. — Maison d'Alost — L'Enfant et armoiries de la ville.
N° 22. — Maison du Béguinage de Courtrai — Armoiries de la ville.
» 6. — N° 32. — Maison de Furnes — Armoiries de la ville.
» N° 21. — Maison d'Audenarde — Armoiries de la ville.
» 7. — N° 62. — Le Château de Walbourg à Saint-Nicolas.
N° 62. — Le pays de Waes et armoiries de la ville de Saint-Nicolas.
N° 27. — Maison du Béguinage de Termonde — Armoiries de la ville.
» 8. — N° 10. — Pour une maison de Nieuport, les armoiries de cette ville.
N° 11. — Pour une maison de Dixmude, les armoiries de cette ville.
N° 94. — Maison Gantoise — Armoiries de Charles V.
» 9. — N° 38. — Maison de Hulst — Armoiries de cette ville.
N° 43. — Maison de Middelbourg.
N° 43. — Armoiries de Middelbourg et de la Zélande.
» 10. — N° 49bis.—Maison de Veere — Armoiries de cette ville.
N° 41. — Maison de Flessingue — Armoiries de cette ville.
N° 39. — Maison d'Axel — Armoiries de cettte ville.
» 11. — N° 46. — Maison de Goes — Armoiries de cette ville.
» 12. — N° 23. — Les armoiries de Aire sur la Lys, pour une construction de cette ville.
N° 36. — Les armoiries de messire de Cordes, pour une maison de Wichelen.
» 13. — N° 5. — Entrée vers la chaussée de Courtrai. — Loggia à l'entrée du Château de Laerne.
» 14. — N° 5. — Armoiries du sire de Schoutheete — Armoiries du sire van Vilsteren, Seigneurs de Laerne.
» 15. — N° 35. — Chalet du Comte d'Egmont à Sotteghem. — Armoiries de d'Egmont et de la ville de Sotteghem.
» 16. — N° 13. — Maison de l'Hospice Alyns, Gand — Saint-Michel.
N° 64. — Maisons de la rue Haute à Gand.
N° 64bis.—La Pucelle de Gand — Le Lion et le Château des Comtes à Gand.
» 17. — N° 18. — Maison de Tournai — Armoiries de cette ville.
N° 53. — Maison de Bruges — L'Ours et les armoiries de cette ville.
N° 60. — Maison de Lokeren — La ville de Lokeren.
» 18. — N° 16. — Maison d'Ypres — Armoiries de cette ville.
N° 13. — Maison d'Ypres — L'Y, initiale d'Ypres, couronné.
N° 55. — Maison de Bruges — Le B, initiale de Bruges, couronné.

PLANCHE 19. — N° 54. — Maison de Bruges — Bruges et le Franc.
N° 65. — Maison de Bruges — La Tour des Halles.
N° 64. — Maison de Gand — Armoiries de cette ville.
» 20. — N° 14. — Maison d'Ypres — La Tour des Halles.
N° 14. Maison d'Ypres — Le dragon de la Tour des Halles.
» 21. — N° 72 — Maison de Gand — Le Beffroi et armoiries de Flandre et de Gand.
» 22. — N° 73. — Les « Koolkappers » d'Akkerghem pour une ancienne maison de ce quartier de Gand.
N° 4. — Maison de l'Hospice Alyns — Les Rois Mages.
N° 28. Maison de Termonde — Le cheval Bayart et les fils Aymon.
» 23. — N° 20. — Maison de Furnes — Le métier de Furnes.
» 24. — N° 19. — Maison de Tournai — Les Choncq-Clothiers.
N° 71. Maison de Gand — L'Homme du Beffroi.
» 25. — Le Restaurant du Quartier de la Vieille Flandre.
» 26. — Armoiries des Encaveurs de vin, les Fruitiers, les Brasseurs et les Boulangers.
» 27. — N° 29. — Maison de Termonde — La Sainte-Vierge.
» 28. — N° 57. — Maison de Bruges — Saint-Donatien, patron de la ville.
N° 25. Maison de Gand — Saint-Jean dans l'huile.
N° 67. Maison de Palfijn à Gand — Esculape et Dioscaride.
» 29. — N° 47. — Maison de Veere — Saint-Georges, patron des Ecuyers et Arbalétriers.
» 30. — N° 33. — Maison de Furnes — Saint-Nicolas.
N° 8. — Chapelle de l'Hospice — Sainte-Catherine.
N° 20. — Maison d'Audenarde — Hanske de Krijger.
» 31. — N° 15. — Maison d'Ypres — Saint-Martin, patron de la ville.
N° 24. — Maison de Gand — Saint-Liévin, patron de la ville.
» 32. — N° 4. — Maisons de l'Hospice Alyns à Gand.
» 33. — Les saisons et les âges de la vie.
» 34. — N° 66. — Maison de Gand — L'Arche de Noé pour un théâtre de marionnettes.
N° 49. — Maison de Veere — Le Moulin.
N° 50. — Maison de Veere — Les armoiries des Typographes.
» 35. — N° 40. — 40. — 40. — Maison de Hulst. Dagobert, Pallas et Lancelot.
» 36. — N° 32. — Maison de Furnes — Vogue la Guallée.
» 37. — N° 48. — Maison de Flessingue — Le Bateau.
N° 56. — Maison de Bruges — Le métier des Poissonniers.
» 38. — N° 26. — Le Restaurant du Quartier.
» 39. — Armoiries de Flandre, Gand, Bruges et Ypres — Armoiries des Gourmets.
» 40. — Frontispice — Vue à vol d'oiseau du Quartier.

INHOUDSTAFEL

De nummers bij de platen zijn in overeenstemming met die der huizen zooals deze op het plan van den gids van Oud-Vlaendren gerangschikt zijn.

PLAAT 1. — Bij den Ingang naar de Tentoonstelling — De wapens van Vlaanderen, Brugge, Ypren. Veurne en Kortrijk.
» 2. — Bij den Ingang naar de Tentoonstelling — De wapens van Gent, Oudenaerde, Aelst, Dendermonde en Sint-Niklaas.
» 3. — Nr 31. — 't Belfort van Bethune — Wapens van Vlaanderen, Gent en Brugge.
» 4. — Nr 31. — Vervolg van 't Belfort van Bethune — Wapen van Ypren.
Nr 61. — Huis te Lokeren — Wapens der stad.
Nr 59. — Huis te Temsche — Wapens der stad.
» 5. — Nr 52. — Huis te Damme — Stadswapen.
Nr 30. — Huis te Aelst — 't Kind van Aelst en stadswapen.
Nr 22. — Huis te Kortrijk — Stadswapen.
» 6. — Nr 32. — Huis te Veurne — Stadswapen.
Nr 21. — Huis te Oudenaerde — Stadswapen.
» 7. — Nr 62. — Kasteel Walburg te Sint-Niklaas — Het Land van Waes en stadswapen.
Nr 27. — Huis te Dendermonde — Stadswapen.
» 8. — Nr 10. — Huis te Nieuwpoort — Stadswapen.
Nr 11. — Huis te Diksmuíde — Stadswapen.
Nr 74. — Huis te Gent — Wapens van Keizer Karel.
» 9. — Nr 38. — Huis te Hulst — Stadswapen.
Nr 43. — Huis te Middelburg.
Nr 43. — Wapens van Middelburg en Zeeland.
» 10. — Nr 49bis.— Huis te Veere — Stadswapen.
Nr 41. — Huis te Vlissinghen — Stadswapen.
Nr 39. — Huis te Axel — Stadswapen.
» 11. — Nr 46. — Huis te Goes — Stadswapen.
» 12. — Nr 23. — Wapens van Arien aan de Lei, voor een gebouw dezer stad.
Nr 36. — Wapens van Mher de Cordes, voor een huis te Wichelen.
» 13. — Nr 5. — Ingang naar den steenweg — Loggia van den ingang van 't kasteel te Laerne.
» 14. — Nr 5. — Wapens der de Schoutheete en van Vilsteren, heeren van Laerne.
» 15. — Nr 35. — Kasteel van d'Heer Graaf van Egmont te Sotteghem — Wapen van Egmont, en der stad Sotteghem.
» 16. — Nr 3. — Huis in het Alijns-Godshuis, Gent — Sint-Michiel.
Nr 64. — Huizen in de Holstraat te Gent.
Nr 64bis.— De maagd van Gent — De Leeuw en 's Gravensteen.
» 17. — Nr 18. — Huis te Doornijk — Stadswapen.
Nr 53. — Huis te Brugge — « 't Beertje van de Loge » en stadswapen.
Nr 60. — Huis te Lokeren — Stad Lokeren.
» 18. — Nr 16. — Huis te Ypren — Stadswapen van Ypren.
Nr 13. — Huis te Ypren — Y, gekroonde voorletter van Ypren.
Nr 55. — Huis te Brugge — B, gekroonde voorletter van Brugge.
» 19. — Nr 54. — Huis te Brugge — Brugge en 't Vrije.
Nr 65. — Huis te Brugge — Halletoren, zinnebeeld van Brugges' handel ter zee.
Nr 64. — Huis te Gent — Stadswapen.

PLAAT 20. — N^r 14. — Huis te Ypren — Halletoren van Ypren.
N^r 12. — Huis te Ypren — De Draak van den Halletoren van Ypren.
» 21. — N^r 72. — Huis te Gent — Het Belfort en de wapens van Vlaanderen en Gent.
» 22. — N^r 73. — De Koolkappers van Ekkerghem, voor een geslecht huis van deze Gentsche wijk.
N^r 4. — Huis van het Alijns-Godshuis, Gent — De drij Koninghen.
N^r 28. — Huis van Dendermonde — Het Ros Beyaert en de vier Heems-Kinderen.
» 23. — Huis te Veurne — Veurne-Ambacht.
24. — N^r 19. — Huis te Doornijk — De « Choncq Clotiers ».
N^r 71. — Gentsch Huis — De Man van 't Belfort.
» 25. — Het Groot Spijshuis van de Wijk « Oud-Vlaendren ».
» 26. — Wapens der neringhen der Wijnscrodere, Fruiteniers, Brouwers en Bakkers.
» 27. — N^r 29. — Huis te Dendermonde — O. Lieve Vrouw.
» 28. — N^r 57. — Huis te Brugge — Sint-Donaas patroon der stad.
N^r 25. — Huis te Gent — Sint-Jan in d'Olie.
N^r 67. — Huis van Palfijn te Gent — De twee Archiaeters.
» 29. — N^r 47. — Huis te Veere — Sint-Joris, patroon der Ruiters en Kruisboogschutters.
» 30. — N^r 33. — Huis te Veurne. — Sint-Niklaas.
N^r 8. — Krapel van 't Godshuis — Sinte-Kathelijne.
N^r 20. — Huis te Oudenaerde — « Hanske de Krijger ».
» 31. — N^r 15. — Huis te Ypren — Sint-Martinus, patroon der Stad.
N^r 24. Huis te Gent — Sint-Lieven, patroon der Stad.
» 32. — N^r 4. — Huizen van het Alijns-Godshuis te Gent.
» 33. — De jaar- en levenstijden.
34. N^r 66. Huis te Gent — De Arke van Noë, voor een « Spelleken ».
N^r 49. Huis te Veere — Het Meuleken.
N^r 50. — Huis te Veere — Wapens der boekdrukkers.
» 35. — N^r 40. — 40. — 40. — Huizen te Hulst — Dagobert — Pallas en Lanceloot.
» 36. — N^r 32. — Huis te Veurne — « Vogue la Guallée ».
» 37. — N^r 38. — Huis te Vlissinghen — Het Zeeschip.
N^r 56. — Huis te Brugge — Het Vischambacht.
» 38. — N^r 26. — Het groot Spijshuis van de Wijk.
» 39. — Wapens van Vlaanderen, Gent, Brugge en Ypren — Wapens der lekkerbekken.
» 40. — Hoofdplaat — een zicht in vogelvlucht op de Wijk.

81. Armoiries de Flandre
Bruges, Ypres, Furnes, Courtrai.
Wapens van Vlaenderen
Brugge, Ypren, Veurne, Kortrijk.

81. Armoiries de Gand, Alost, Audenarde, Termonde, Saint-Nicolas.
Wapens van Gent, Aelst, Oudenaerde, Dendermonde, Sint-Niklaes.

31. Le Beffroi de Béthune.
Belfort van Bethune.
Armoiries de Flandre.
Wapens van Vlaenderen.

Armoiries de Gand.
Wapen van Gent.

Armoiries de Bruges.
Wapen van Brugge.

61. Armoiries de la ville de Lokeren
Stadswapen van Lokeren.

30. Armoiries de la ville d'Ypres.
Stadswapen van Ypren.

59. Armoiries de Tamise.
Wapen van Temsche.

52. Armoiries de Damme.
Stadswapen van Damme.

22. Armoiries de Courtrai.
Stadswapen van Kortrijk.

30. Armoiries d'Alost.
Stadswapen van Aelst.

32. Armoiries de la ville de Furnes.
Stadswapen van Veurne.

21. Armoiries de la ville d'Audenarde.
Stadswapen van Oudenaerde.

62. Le Pays de Waes
'T Land van Waes.

62. Armoiries de la ville de Saint-Nicolas.
Stadswapen van Sint-Niklaas.

27. Armoiries de la ville de Termonde.
Stadswapen van Dendermonde.

10. Armoiries de la ville de Nieuport.
Stadswapen van Nieuwpoort.

11. Armoiries de la ville de Dixmude.
Stadswapen van Diksmuide.

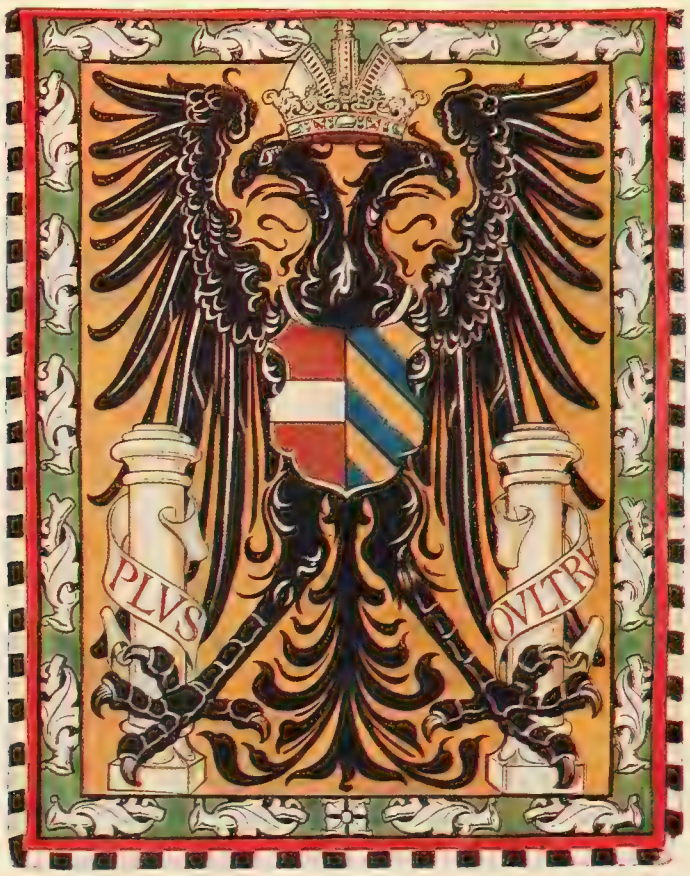

74. Armoiries de Charles V.
Wapens van Keizer Karel.

38. Armoiries de la ville de Hulst.
Stadswapen van Hulst.

43. Armoiries de la Zélande
Wapen van Zeeland

43. Armoiries de la ville de Middelbourg.
Stadswapen van Middelburg.

49 bis. Armoiries de la ville de Veere.
Stadswapen van Veere.

41. Armoiries de la ville de Flessingue.
Stadswapen van Vlissinghen.

39. Armoiries d'Axel.
Wapen van Axel.

46. Armoiries de la Ville de Goes.
Stadswapen van Goes.

23. Bailliage d'Aire-sur-la-Lys.
Baljuwschap van Aire-aan-de-Leie.

36. Armoiries de Messire de Cordes, Bailly de Wichelen.
Wapens van Mher de Cordes, Baljuw van Wichelen.

5. Armoiries de Messire de Schoutheete, seigneur de Laerne.
Wapens van Mher de Schoutheete, Heer van Laerne.

5. Armoiries de Messire van Vilsteren, seigneur de Laerne.
Wapens van Mher van Vilsteren, Vrijheer van Laerni.

35. Armoiries de Messire Lamoral Comte d'Egmont.
Wapens van Mher Lamoraal Graaf van Egmont.

3. Saint-Michel.
Sint-Michiel.

64. La Pucelle de Gand.
De Maagd van Gent.

64 bis. Le Lion et le Chateau
des Comtes, Gand.
Leeuw en 's Gravensteen
van Gent.

53. Armoiries di la ville de Bruges.

Stadswapen van Brugge.

18. Armoiries de la ville de Tournai.

Stadswapen van Doornijk.

60. La ville de Lokeren.

Stad Lokeren.

15. Ypres.
Ypren.

16. Armoiries de la ville de Ypres.
Stadswapen van Ypren.

55. Bruges.
Brugge.

54 Bruges et le Franc.
Brugge en 't Vrije.

56. La tour des Halles de Bruges.
Halletoren van Brugge.

4. Gand.
Gent.

14. La Tour des Halles, Ypres.

14. Halletoren van Ypren.

12. Le Dragon du Beffroi, Ypres

Draak van het Belfort van Ypren.

72. Le Beffroi de Gand.
'T Belfort van Gent.

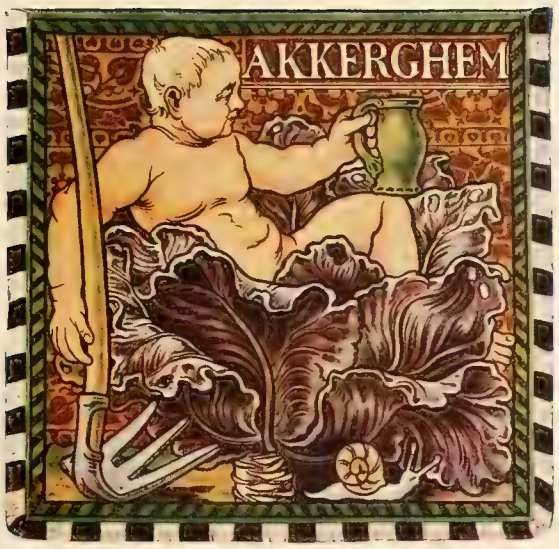

73. « Koolkappers » d'Akkerghem
Koolkappers van Ekkerghem.

4. Les Rois Mages.
De Drij Koningen.

28. Les quatre Fils Aymon.
De vier Heems-kinderen.

34. Métier de Furnes.
Veurne Ambacht.

19. Les Chonco Clotiers.
O. L. V. Kerk te Doornijk.

71. L'Homme du Beffroi.
De Torenwachter.

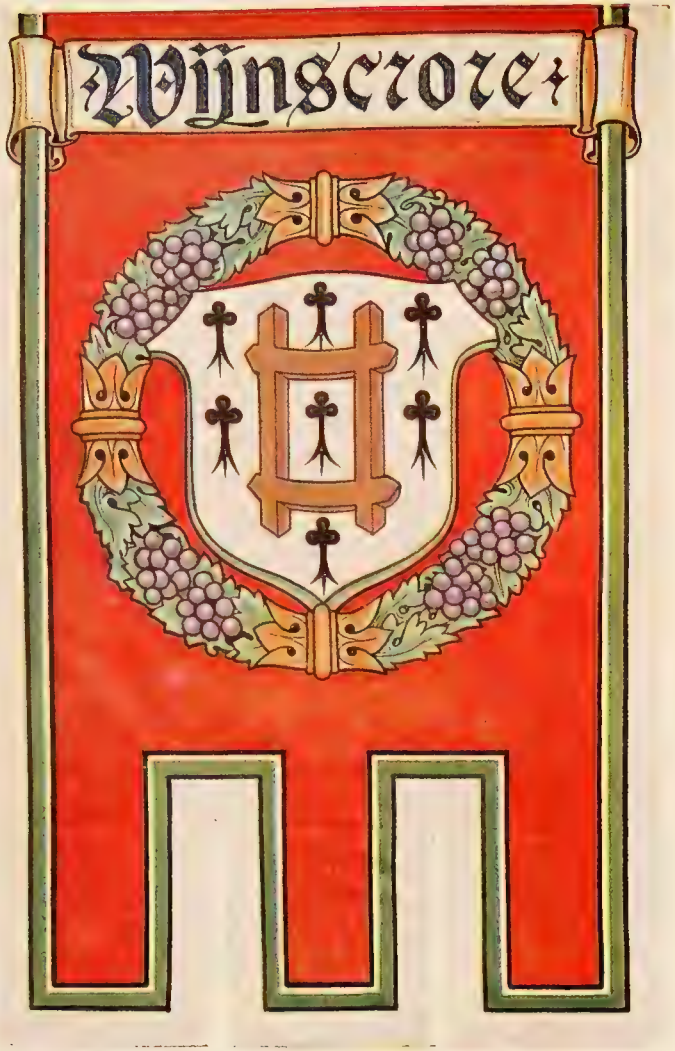

26. Encaveurs de vin.
Wijnscrodere.

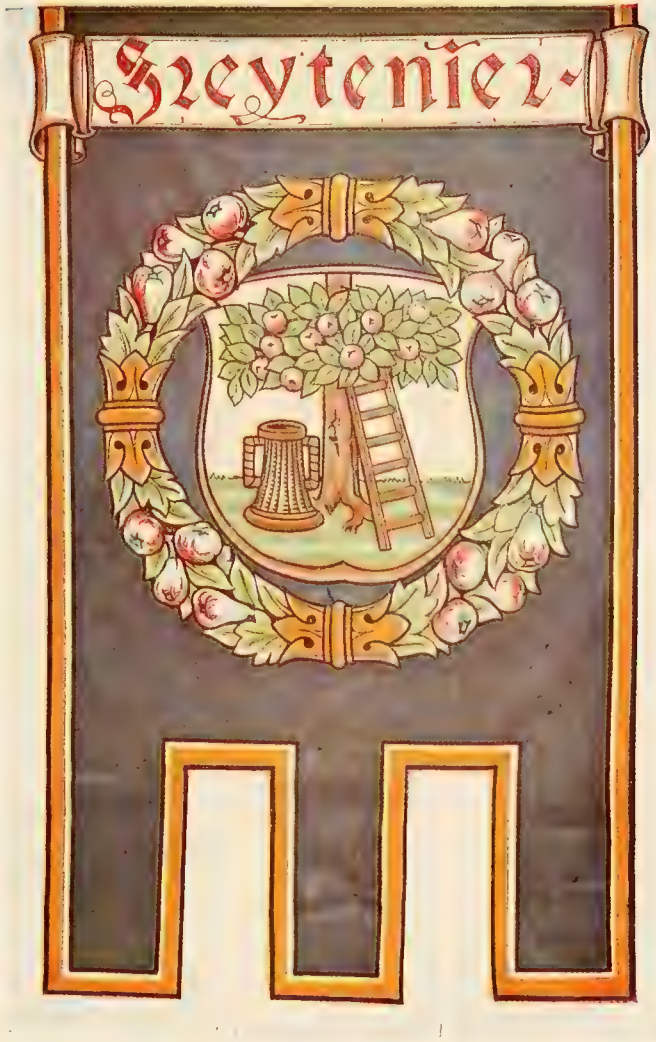

26 Marchands de fruits
Freyteniers.

26. Brasseurs.
Brauwere.

26. Boulangers.
Backere.

29. La Sainte Vierge.
Onze Lieve Vrouw.

57. St. Donatien, patron de Bruges.
St. Donaas, patroon van Brugge.

25. St. Jean dans l'Huile.
St. Jan in d'Olie.

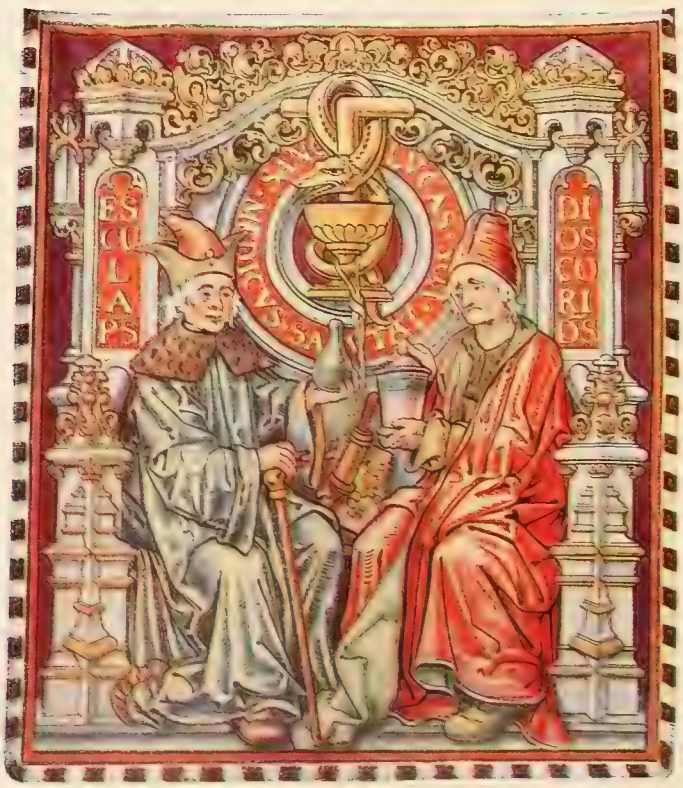

67. Esculape et Dioscaride.
De twee Archiaeters.

47. Saint-Georges patron des écuyers.
Sint-Joris patroon der ruiters.

33. Maison de Furnes.
Huis te Veurne.

8. Sainte-Catherine. Sinte-Kathelijne.

20. Audenaerde.
« Hanske de Krijger »
Oudenaerde.

15. Saint-Martin, Patron d'Ypres.
Sinte-Martinus, Beschermheilige van Ypren.

24. Saint-Liévin, Patron de Gand.
Sinte-Lieven, Beschermheilige van Gent.

4. Les Saisons et les Ages de la Vie. Jaar- en Levenstijden.

4. Les Saisons et les Ages de la Vie. Jaar- en Levenstijden.

49. Maison de Veere.
Huis te Veere.

66. Théatre des Marionnettes.
't Spelleke.

50. Armoiries des Typographes.

Wapens der Boekdrukkers.

40. Dagobert.

40. Pallas.

40. Lancelot.

32. Maison de Furnes
Huis van Veurne.

48. Maison de Flessingue.

48. Huis te Vlissinghen.

56. Les Poissonniers de Bruges.
't Vischambacht van Brugge.

26. Armoiries de Flandre, Gand, Bruges et Ypres.

26. Wapens van Vlaendren, Gent, Brugge en Ypren.

26. Armoiries parlantes des Gourmets.
Wapens der Lekkerbekken.

OUND BY

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES
3 9088 00259340 8
chm qCR115.B4C88
Drapeaux, banni&eres, souvenir de la 'Vi